

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ДИХАННЯ: МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

STUDY OF UKRAINIAN MEDICAL TERMINOLOGY DENOTING RESPIRATORY DISEASES: MATERIALS FOR THE PRACTICAL SESSION

У статті запропоновано систему завдань для засвоєння термінологічної лексики на позначення захворювань органів дихання, їх симптомів і діагностики. Матеріали апробовані авторами на заняттях з дисципліни «Українська мова як іноземна». У розвідці наголошено на актуальності задекларованої теми, оскільки вузькоспеціалізована лексика є основою формування умінь і навичок фаховою іншомовної фахової комунікативної компетенції. Здатність бути повноцінним учасником професійного спілкування в українськомовному навчальному та медичному просторі є одним із вагомих чинників задоволення освітньо-професійних потреб майбутніх лікарів. Засвоєння словника з фаху передбачає вивчення правильної вимови, семантики, умінь грамотно вживати у мовленні. Навчально-методичний матеріал включає роботу з текстом, з'ясування відповідності між формою та її семантикою, підбір спільнокореневих слів, встановлення синонімічних відношень між запропонованими термінами. Матеріал має на меті розширення словникового запасу із обраної спеціальності, розвиток умінь і навичок розпізнавати й розуміти фахову лексику в мовленні, використовувати у власному висловлюванні. Рекомендовано доповнювати вивчення теми релевантним ілюстративним матеріалом, оскільки наочність забезпечує краще запам'ятовування нової інформації. Комплекс завдань сприяє усвідомленню, системному засвоєнню термінологічних одиниць, відповідає комунікативним та пізнавальним потребам чужомовних здобувачів вищої медичної освіти, ґрунтується на принципах науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою. Авторська методична розробка призначена для здобувачів вищої медичної освіти, які володіють українською мовою на середньому рівні.

Ключові слова: медична термінологія, лексико-граматичні завдання, українська мова як іноземна, українськомовна комунікативна компетенція.

The article proposes a system of tasks for learning the terminological vocabulary for respiratory diseases, their symptoms and diagnosis. The materials were tested by the authors in classes on the discipline «Ukrainian as a foreign language». The research emphasizes the relevance of the declared topic, since highly specialized vocabulary is the basis of the formation of skills and abilities of professional speech, accordingly, it is an important component of foreign language professional communicative competence. The ability to be a full-fledged participant in professional communication in the Ukrainian-speaking educational and medical space is one of the important factors in meeting the educational and professional needs of future doctors. Mastering a professional vocabulary involves studying correct pronunciation, semantics, and the ability to use it correctly in speech. Educational and methodical material includes working with the text, clarifying the correspondence between the form and its semantics, selecting cognate words, establishing synonymous relationships between the proposed terms. The purpose of the material is to expand the vocabulary of the chosen specialty, to develop skills and abilities to recognize and understand professional vocabulary in speech, to use it in one's own expression. It is recommended to supplement the study of the topic with relevant illustrative material, as illustrations ensure better memorization of new information. The complex of tasks contributes to the conscious, systematic learning of terminological units, meets the communicative and cognitive needs of foreign language students of higher medical education, is based on the principles of scientificity, accessibility, and the connection between theory and practice. The author's methodological development is intended for students of higher medical education who speak the Ukrainian language at an intermediate level.

Key words: medical terminology, lexical and grammatical tasks, Ukrainian as a foreign language, Ukrainian communicative competence.

УДК 378.091.31-027.22:811.161.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/75.32>

Мисик О.А.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України

Новицька О.І.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Тернопільського національного
медичного університету
імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Формування іншомовної фахової комунікативної компетенції здобувачів вищої освіти є одним із завдань навчального процесу. Здатність бути повноцінним учасником спілкування у професійній сфері впливає на становлення майбутнього фахівця. Опанування української фахової мови є актуальним і для чужомовних студентів, оскільки це сприяє задоволенню базових освітніх комунікативних потреб, і, як акцентують дослідники, є «необхідним складником у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця, оскільки термінологія наукового стилю є водночас засобом здобуття галузевих знань» [4, с. 89].

В основі формування фахової комунікативної компетенції є вивчення лексики з фаху. У лінгводидактичній літературі розглядають такі етапи формування професійного мовлення іноземних здобувачів вищої освіти: 1) вивчення термінології; 2) формування фахової мовної компетенції; 3) умінь працювати з україномовною медичною літературою; 4) застосування навичок професійного спілкування в типових і нетипових ситуаціях; 5) засвоєння навичок спонтанного фахового мовлення [1, с. 224]. Отже, теорія і практика вивчення вузькоспеціалізованої лексики є актуальним питанням сучасної лінгводидактики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості вивчення української термінології

іноземними студентами є об'єктом наукового зацікавлення багатьох учених. Різні аспекти цього питання розглянуто у працях О. Богуш, І. Зозулі, З. Куньч, П. Луньо, Т. Михайлової, М. Процик, А. Стадній, Н. Хібеби, І. Шелепкової, С. Яремчук та ін.

Специфіку засвоєння української фахової лексики здобувачами вищої освіти медичного профілю висвітлено у працях А. Берестової, А. Дудки, О. Дудник, Г. Краєвської, Т. Крисенко, О. Кучеренко, Т. Лещенко, О. Литвиненко, І. Перцовой, А. Силки, Г. Хирівської, В. Юфименко тощо.

О. Кучеренко акцентує увагу на інтегрованому навчанні під час засвоєння медичної термінології, зауважуючи, що у процесі багатоаспектної міжпредметної інтеграції необхідно керуватися такими принципами, як «послідовність, коригованість, системність та актуалізованість фахового і мовного матеріалу, постійна міждисциплінарна узгодженість та координованість з урахуванням тенденцій і особливостей стрімкого міжнародного розвитку медичної галузі» [3, с. 41].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на низку напрацювань із задекларованої теми, актуальним залишається питання пошуку ефективних шляхів опанування фахової української мови чужомовними здобувачами вищої освіти, поповнення відповідної навчально-методичної бази, зокрема розроблення системи завдань для засвоєння відповідної термінології, удосконалення умінь грамотного уживання лексики з фаху в усному і писемному мовленні, формування навичок наукового стилю спілкування.

Мета статті – запропонувати систему завдань для засвоєння термінології на позначення захворювань органів дихання, їх симптомів, діагностики і лікування. Навчально-методичний матеріал апробований авторами публікації на заняттях з дисципліни «Українська мова як іноземна».

Виклад основного матеріалу. Опанування фахової лексики передбачає засвоєння правильної вимови, наголошування, семантики, розпізнавання і розуміння в усному та писемному мовленні, уміння грамотно вживати у власних висловлюваннях.

Погоджуємося з думкою багатьох учених (Г. Волкотруб, О. Кучеренко, Т. Михайлової, Л. Федчук та інших науковців) про те, що робота із адаптованим науковим текстом фахового змісту, насиченим галузевою лексикою, є одним із ключових видів діяльності під час засвоєння термінології, оскільки «праця з вивчення термінологічної лексики на основі наукового тексту дає змогу іноземним студентам поглиблювати знання зі спеціальності, збагачувати активний і пасивний термінологічний запас, підвищувати мотивацію до навчання, розвивати власну наукову картину світу» [4, с. 92].

У запропонованій розвідці саме із читання тексту пропонуємо розпочати роботу з вивчення теми. Під час читання студенти знайомляться з новою лексикою у контексті, звертають увагу на значення термінологічних одиниць, їх лексичну сполучуваність, граматичну форму, вживання у структурі речення.

Наступні вправи спрямовані на закріплення лексичного матеріалу: формулювання власного висловлювання з опорою на текст; поєднання термінів і їх визначень для запам'ятовування форми та значення лексем; підбір спільнокоренових слів забезпечує системність у вивченні словника з фаху; встановлення відношень синонімії сприяє кращому запам'ятовуванню термінів, оскільки один із синонімів є інтернаціоналізмом, що допомагає пояснити значення українського відповідника.

Запропонований комплекс завдань доречно поєднувати із відповідним фото або відео доповненням, адже наочні матеріали оживлюють процес викладання, і, як зазначають науковці, «зоровий образ активізує пам'ять та уяву, безпосередньо пов'язує лексику нерідної мови з предметами, явищами дійсності і сприяє розвитку мислення українською мовою» [2, с. 256].

При підготовці матеріалів використовували фахову літературу [5; 6; 7].

Завдання 1. Читайте текст.

Захворювання органів дихання

Хронічне обструктивне захворювання легень (ХОЗЛ) – це поширена хвороба, для якої характерним є хронічне обмеження прохідності дихальних шляхів внаслідок аномалій дихальних шляхів та/або альвеол, які найчастіше виникають під значним впливом шкідливих часточок і газів. Серед причин ХОЗЛ у медичній літературі називають куріння, забруднене повітря, роботу із промисловими та побутовими шкідливими викидами, інфекційні захворювання у дитячому віці, гіперактивність бронхів, незавершений процес розвитку легень, спадковий дефіцит α 1-антитрипсину. Найбільш поширеними симптомами є: задишка, кашель, виділення мокротиння, відчуття стиснутості грудної клітки, загальна слабкість, свистяче дихання, збільшення частоти дихання, послаблення дихальних шумів.

Лікування хворих із ХОЗЛ включає ряд дій. Насамперед, зменшення дії негативних факторів: відмову від куріння, покращення умов життя. Немедикаментозне лікування передбачає фізичні навантаження, дихальну гімнастику, кисневу терапію. Медикаментозне лікування – щеплення (проти грипу, пневмококу), бронхолітики (лікарські препарати, що знижують тонус бронхів), муколітики (препарати, які знижують в'язкість мокротиння в бронхах і легенях), протизапальна терапія тощо. Хірургічне лікування – бронхоскопічні втручання, операції з метою зменшення об'єму легень.

Бронхіальна астма – хронічне запалення дихальних шляхів, що характеризується гіперактивністю бронхів і їх обструкцією (непрохідністю). Симптомами захворювання зазвичай є задишка у стані спокою і під час фізичного навантаження, свистяче дихання, поверхнєве дихання, відчуття стиснення або важкості у грудях, хрипи, кашель. Стан хворого часто погіршується вночі і рано вранці. З часом хворого можуть турбувати запаморочення і головний біль, загальна слабкість, ціаноз, тахікардія тощо.

Спричинюють захворювання фактори зовнішнього середовища (алергени): забруднення навколишнього середовища, шерсть домашніх тварин, рослинний пилок, побутовий пил та інше. Іншим чинником є генетичний. Серед факторів ризику також називають шкідливі умови праці, ожиріння, куріння, стрес, інфекційні захворювання.

Лікування передбачає усунення можливих алергенів та тригерів дихальної системи, а також медикаментозне лікування, при якому більшість лікарських препаратів вводять за допомогою інгалятора. Допоміжним методом лікування, зокрема у важких випадках, є бронхіальна термопластика – руйнування м'язів бронхіальної стінки за допомогою струму.

Пневмонія (запалення легень/легенів) – гостре інфекційне захворювання, спричинене переважно бактеріями. Захворювання супроводжується такими симптомами: підвищення температури тіла, кашель, біль у грудях, виділення мокротиння, задишка, головний біль, біль у м'язах, підвищена пітливість, зниження апетиту, патологічні дихальні шуми. Збудниками хвороби частіше є різні бактерії (наприклад, стрептококи, стафілококи, пневмококи), рідше – віруси, гриби.

Для лікування використовують лікарські засоби – антибіотики, відхаркувальні засоби, муколітики, бронхолітики, жарознижувальні, за потреби – кисневу терапію, масаж грудної клітки, лікувальну фізкультуру, інгаляційну терапію.

Бронхіт – запальний процес у слизовій оболонці трахеобронхіального дерева. Збудниками захворювання є бактерії і віруси, а також сухе, гаряче, холодне повітря, вдихання подразнювальних хімічних речовин. До факторів ризику відносять: переохолодження організму, хронічні інфекції, куріння, порушення носового дихання. Бронхіт може розвиватися як супутнє захворювання при риніті, ларингіті, грипі. Симптоми бронхіту: сильний сухий кашель, який поступово стає вологим, задишка, утруднене дихання, загальна слабкість, хрипи. Хворому рекомендують, окрім медикаментозного лікування, багато пити теплих напоїв, трав'яних настоїв.

Пневмоторакс – це патологічний стан, що полягає у накопиченні повітря або газу у плевральній порожнині, що супроводжується підвищенням

тиску. Пацієнт раптово відчуває задишку та біль і дискомфорт у грудній клітці, інколи – сухий кашель, кровохаркання, свистяче дихання, зомління, ціаноз. Пневмоторакс виникає унаслідок травми або патологічних процесів, що відбуваються у легені. Пацієнта із пневмотораксом госпіталізують.

Туберкульоз – хронічна інфекційна недуга, збудником якої є бактерія туберкульозу (туберкульозна паличка, паличка Коха). Бактерія вражає різні органи (кістки, печінку, нирки тощо), але найчастіше легені. Хвороба передається повітряно-краплинним шляхом. До групи ризику належать люди, які курять, недоїдають, вживають наркотики і алкоголь, мають ослаблений імунітет, хворі на ВІЛ (вірус імунодефіциту людини), цукровий діабет, рак.

Форми туберкульозу: активна та латентна (прихована). Активна форма захворювання може бути закритою (хворий незаразний) і відкритою (хворий може інфікувати інших). Симптомами активної форми туберкульозу можуть бути: кашель понад 3 тижні, часто з мокротинням, у якому можна спостерігати сліди крові, втома, слабкість, нічна пітливість, втрата апетиту й ваги, біль у грудях тощо. Для лікування лікар призначає протитуберкульозні препарати. Профілактика туберкульозу – це здоровий спосіб життя і щеплення.

Завдання 2. Відповідайте на запитання.

1. Симптомом якого захворювання є хронічне обмеження прохідності дихальних шляхів?
2. Які генетичні фактори впливають на виникнення ХОЗЛ?
3. Які ще фактори спричинюють виникнення ХОЗЛ?
4. Що є профілактикою туберкульозу?
5. Збудниками яких хвороб є бактерії?
6. Які є форми туберкульозу?
7. Пневмоторакс – це ...
8. Як лікують пневмонію?
9. Які симптоми є типовими для захворювань органів дихання?
10. Які фактори спричинюють бронхіальну астму?
11. Опишіть лікування ХОЗЛ.
12. Гіперактивність бронхів та їх обструкція характерні для ...
13. При якому захворюванні стан хворого часто погіршується вночі та вранці?
14. Які є фактори ризику виникнення захворювань органів дихання?
15. Який стан може виникнути при травмі легені?
16. Симптомами відкритої форми туберкульозу є ...

Завдання 3. Підберіть відповідні терміни.

1. Ліки, які приймають при високій температурі.
2. Ліки, які знижують в'язкість мокротиння в бронхах і легенях.
3. Ліки, які стимулюють виведення мокротиння з легень і бронхів.
4. Ліки, які знижують тонус бронхів.
5. Спосіб передачі захворювання від хворої людини до здорової через чхання, кашель, спльовування.
6. Форма хвороби, при якій симптоми відсутні і людина не є заразною.
7. Препарати, які призначають для лікування туберкульозу.
8. Розшифруйте абревіатуру ХОЗЛ.
9. Розшифруйте абревіатуру ВІЛ.
10. Синоніми

терміна «туберкульозна бактерія». 11. Форма туберкульозу, при якій хворий може інфікувати інших. 12. Руйнування м'язів бронхіальної стінки за допомогою струму.

Завдання 4. Поєднайте синоніми.

гіпотермія	переохолодження
симптоми	чинник
оксигенотерапія	вивчення
функціонування	синюшність
пункція	спосіб
вакцинація	запалення легень
пневмонія	вислуховування
фактор	діяльність
прихований	щеплення
ціаноз	латентний
аускультация	проколювання
метод	киснева терапія
дослідження	ознаки

Завдання 5. Запишіть спільнокореневі іменники.

Дихальний, повітряний, забруднений, видихальний, вдихальний, рентгенологічний, хворий, свистячий, медикаментозний, генетичний, нічний, бактеріологічний, інфекційний, вірусологічний, кисневий.

Завдання 6. Підберіть відповідний термін до кожного визначення.

Довідка: спірометрія, бронхоскопія, рентгенологічне дослідження органів грудної клітки, біохімічний аналіз крові, загальний аналіз крові, мікробіологічне дослідження мокротиння, пульсоксиметрія, плевральна пункція, тести з фізичним навантаженням, туберкуліодіагностика, аускультация, комп'ютерна томографія органів грудної клітки.

1. Діагностика загального фізіологічного стану людини на основі лабораторного вивчення параметрів крові. 2. Проба Манту з метою діагностування туберкульозу та з'ясування ступеня активності захворювання. 3. Бактеріологічний та/або вірусологічний аналіз слизу. 4. Діагностика функціонування органів і систем, дефіциту вітамінів та мікроелементів тощо на основі лабораторного дослідження плазми крові. 5. Фізіологічний тест, що полягає у вимірюванні показників об'єму та швидкості видихального повітря. 6. Метод діагностики із використанням динамічного навантаження для визначення переносимості фізичної активності. 7. Діагностика стану організму і виявлення патології органів дихання за допомогою пропускання рентгенівських променів. 8. Дослідження, яке

дозволяє отримати точні зображення органів і тканин грудної клітки за допомогою рентгенівських променів та комп'ютерної технології. 9. Ендоскопічне дослідження бронхів, яке дозволяє вивчати стан внутрішньої поверхні бронхів. 10. Визначення ступеня насичення крові киснем. 11. Вислуховування звукових явищ, що характеризують діяльність внутрішніх органів. 12. Проколювання грудної стінки з метою отримання плевральної рідини.

Висновки. Вивчення вузькоспеціалізованої термінології є підґрунтям освоєння української фахової мови. Запропонована система завдань розроблена з урахування комунікативних і пізнавальних потреб здобувачів вищої медичної освіти, має на меті системне та усвідомлене засвоєння термінології, розвиток умінь і навичок розпізнавати й розуміти фахову лексику у мовленні. Зміст навчального матеріалу забезпечує формування іншомовної фахової комунікативної компетенції та сприяє підвищенню мотивації до навчання. Перспективу подальших пошуків вбачаємо у розробленні навчально-методичних матеріалів для засвоєння різних лексико-семантичних груп медичної термінології іноземними студентами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боднарчук Л. Специфіка навчання української мови студентів-іноземців медичних ВНЗ у групах з англійською мовою викладання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 5 (69). С. 217–230.
2. Дерба С. Застосування мультимедійних засобів на практичних заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 253–258.
3. Кучеренко О. Вивчення медичної термінології в процесі інтегрованого навчання української як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. Вип. 40. С. 41–52.
4. Михайлова Т. В. Українська термінологія в системі підготовки іноземних студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65. Т. 2. С. 89–95.
5. Основи діагностики лікування та профілактики основних хвороб органів дихання : навч. посіб. / С. М. Кисельов, О. В. Назаренко, Я. В. Земляний, Н. І. Капшитар, Є. О. Аравіцький. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 153 с.
6. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmacyclopedia.com.ua/>
7. Фатула М. І., Рішко О. А. Внутрішня медицина : навч. посіб. Розділ II – пульмонологія. Ужгород: 2012. 96 с.